

Ворона Петро Васильович
*професор кафедри парламентаризму
та політичного менеджменту
НАДУ при Президентові України, д.держ.упр., доцент,
депутат Полтавської обласної ради*

СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

У статті розглядаються особливості організації місцевих виборів у країнах Західної Європи: тип виборчої системи, особливості висунення кандидатів у депутати місцевих рад та на голів територіальних громад, механізми гендерної справедливості. Розкриваються характерні риси виборчих систем та участь у виборчому процесі політичних партій й інших суб'єктів виборчого процесу.

У вигляді зведеної таблиці подається аналіз виборчих систем кожної з 12 обраних західноєвропейських країн за планом: органи самоврядування та їх склад, виборча система місцевих виборів, суб'єкти висунення кандидатів. Окремо проведено аналіз виборчих систем обрання голів територіальних громад європейських країн.

Ключові слова: місцеві вибори, мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, самовисунення, виборчий округ, виборчий бар'єр, суб'єкти висунення кандидатів, виборчий округ, політичні партії, незалежні кандидати.

Petro Vorona

*Professor of the Department of Parliamentarism and Political Management
of the NAPA under the President of Ukraine, councilor of Poltava oblast council,
Doctor of Public Administration*

LOCAL ELECTORAL SYSTEMS IN WESTERN EUROPE COUNTRIES

Problem setting. Analytics of the state-building history in Ukraine, the development of statehood forms of the Ukrainian people and state-constituting processes enables to define democracy as a specific trait of political and ethnic culture of Ukrainian heritage. And its democratic orientation is especially characteristic (mental) feature of the present Ukrainian state development, which distinguishes it from other post-Soviet countries. Realization of this fact compels us to improve the current political system, which should include all the best that had been developed by the past generations of Ukrainians, considering present day

realities and taking into account the European experience, particularly the experience of local government (local democracy) formation and functioning that has been existing more than one hundred years.

Recent research and publications analysis. The established electoral systems by the legislator with the content that plays system-forming role in the local elections organization present important component of the mechanism of power implementation by people. The electoral systems and peculiarities of the local and parliamentary elections were studied by R.Balaban, O. Batanov, I. Haliakhmetova, O.Halus, V. Hrobova, V. Hoshovska, Ya. Daiving, R. Maksakova, O. Martseliak, R.Marchuk, Andrew Reynolds, Ben Reilly, A. Selivanov, M. Stavniichuk, Yu.Shemshuchenko. Much work has been done to study foreign electoral experience by the Laboratory of legislative initiatives (Ihor Kohut).

Paper objectives. Revealing and summarizing of the electoral systems characteristic features in local elections of European countries as well as the particularities of their holding and highlighting those mechanisms that can be used in the electoral system of local elections in Ukraine is the basis of the study.

Paper main body. Experience of electoral systems for the heads of communities (mayors) in Europe is very different and has the national features – attention of the legislators is engaged in providing the conflict-free and effective functioning of territorial community and mayor of community chosen by the residents.

It is worth noting that the European reforms of municipalities integration had led to the fact that in most Western countries several small settlements could be included to the same municipal district. In this case there is the problem with the interests representation of the individual villages and settlements residents; furthermore, many issues would be better solved at the level of individual villages and settlements. Over the last thirty years the tendency towards democratization and decentralization of local governance has enhanced. The fact is that the classical local authorities are no longer bodies of population self-government in the literal sense: often the city or district administration is no closer to the population than government. Hence the necessity to develop the real self-government at the level of certain villages, urban neighborhoods, etc.occurs. Therefore, many countries have already formed the local authorities without their own powers and budgets within municipalities (for example, parishes in Great Britain, rural councils in German lands and the like). It is necessary to study thoroughly the methodology of the certain settlements representation in united territorial communities of Ukraine and improve the electoral legislation in force in the part of the real representation through the institution of chiefs. The variant of the election of the head of united territorial community by the local council and the council of chiefs based on European

experience is possible. Thus, considering the peculiarities analysis of the local elections of mayors in European countries it should be noted that the practice of community chairman electing by the local council from amongst the deputies and according to majoritarian electoral system of absolute majority but with different electoral formation mechanisms of the capable council where the confrontation mayor – council would be avoid is still wide spread.

Conclusions. It should be specified that in European countries the question of the choice of representative bodies electoral system is the key issue for the political elites and the choice lies in two directions: political expediency or formation of more effective mechanisms of local self-government bodies functioning. The interrelation of local deputies with voters and more detailed consideration of electoral opinions and suggestions remain the essential issues identical to Ukrainian. The establishment of mechanisms for political rights guaranteeing during the local elections to all citizens of the country through the opportunity to participate in the elections except the party's intermediation is socially important issue for the countries of Western Europe. The institution of self-nomination in the electoral process is also improved. In particular, the possibility of independent (non-party) candidates participation in elections is provided by the legislation of Austria, Belgium, Great Britain, Denmark, Estonia, Ireland, Lithuania, Norway, Poland, Slovakia, Sweden and several other countries.

Ворона Петр Васильевич

*профессор кафедры парламентаризма и политического менеджмента
НАГУ при Президенте Украины, доктор наук государственного управления,
доцент, депутат Полтавского областного совета*

СИСТЕМЫ МЕСТНЫХ ВЫБОРОВ В СТРАНАХ ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЫ

В статье рассматриваются особенности организации местных выборов в странах Западной Европы: тип избирательной системы, особенности выдвижения кандидатов в депутаты местных советов и председателей территориальных общин, механизмы гендерной справедливости. Раскрываются характерные черты избирательных систем и участие в избирательном процессе политических партий и других субъектов избирательного процесса.

В виде сводной таблицы дается анализ избирательных систем каждой из 12 избранных западноевропейских стран по плану: органы самоуправления и их состав, избирательная система местных выборов, субъекты выдвижения кандидатов. Отдельно проведен анализ избирательных систем избрании председателей территориальных общин европейских стран.

Ключевые слова: местные выборы, мажоритарная избирательная система, пропорциональная избирательная система, самовыдвижение, избирательный округ, избирательный барьер, субъекты выдвижения кандидатов, избирательный округ, политические партии, независимые кандидаты.

Актуальність теми. Аналітика історії державного будівництва в Україні, розвитку форм державності українського народу та державотворчих процесів дозволяє визначити демократизм як питому рису політичної й етнічної культури українства. А його демократичне налаштування є особливо характерною (*ментальною*) рисою сучасного розвитку Української держави, що виокремлює її серед інших пострадянських країн. Усвідомлення цього зобов'язує нас ще більш наполегливо працювати над удосконаленням сучасної політичної системи, яка мусить увібрати в себе все найкраще, що виробили минулі покоління українців, враховуючи й сьогоднішні реалії, але при цьому враховувати й європейський досвід, особливо досвід формування та функціонування місцевої влади (місцевої демократії), що нараховує вже не одну сотню років. Це важливо ще й тому, що питання про найбільш оптимальну виборчу систему не лише для місцевих, але й для парламентських виборів в Україні ще залишається актуальним і достатньо дискусійним [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливою складовою механізму здійснення влади народом є встановлені законодавцем виборчі системи, зміст яких відіграє системоформуючу роль у організації як парламентських, так і місцевих виборів, які по суті являють собою узаконений спосіб відбору місцевих та національних еліт для управління країною, регіонами, громадами. Виборчі системи й особливості місцевих та парламентських виборів досліджували Балабан Р. В. (теорія виборчих систем), Батанов О. В. (муніципальні виборчі системи в зарубіжних країнах) [2], Галіахметова І. А. (інституціоналізація виборчого процесу) [4], Галус О. О. (форми безпосереднього народовладдя) [5], Грובה В.П., Гошовська В. А., Дайвінг Янг [7], Ключковський Ю. Б., Когут І.О. (всеукраїнські та регіональні особливості парламентських виборів та лідерство), Магера А. П. (виборче законодавство) [10], Максакова Р. М., Марцеляк О. В., Марчук Р. П. (особливості організації місцевих та парламентських виборів) [11–13], Рейнолдс Ендрю, Рейллі Бен, Селиванов А. О., Ставнійчук М. І. (удосконалення виборчого законодавства та зарубіжний досвід місцевих виборів) [14, 15, 16], Шемшученко Ю. С. (питання державного управління виборчого процесу) [17]. Багато зроблено для дослідження зарубіжного виборчого досвіду Лабораторією законодавчих ініціатив (І. Когут), що є одним із провідних аналітичних центрів

України, який засновано у 2000 році за ініціативи випускників Національного університету «Києво-Могилянська академія». Місією цієї організації стало сприяння утвердженню демократичних цінностей в українському суспільстві, формуванню ефективної та збалансованої державної політики в Україні, розвитку політичної та правової культури громадян і політиків [9].

Метою дослідження є виявлення та узагальнення характерних рис виборчих систем на місцевих виборах у європейських країнах, а також особливостей їх проведення та виокремлення тих механізмів, що можуть бути використанні у виборчій системі місцевих виборів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб зорієнтуватись у різноманітті виборчих систем, що забезпечують функціонування місцевої демократії, потрібно дослідити особливості систем європейських моделей. Ми обрали для дослідження виборчі системи країн Західної Європи (*використовуємо у значенні політичного регіон, куди входять географічні регіони: Північна, Південна та Західна Європа*) як більш усталені моделі з певною демократичною традицією, яка не була розірвана радянською чи іншою тоталітарною машиною, і в цих країнах демократичний процес державного розвитку був динамічним і неперервним.

Вважаємо, що у більшості країн Європи, як і в Україні, питання вибору системи формування представницьких органів є теж питанням політичної доцільності та кон'юнктури. Тобто виборча система країни має досягати тих цілей, які ставлять її розробники – як правило, представники політичних партій, що сформували більшість у національному парламенті. Серед таких цілей – забезпечення впливу держави та політичних партій на формування й реалізацію регіональної та місцевої політики, ефективне функціонування системи органів публічної влади, перемога суб'єктів, «під яких» впроваджувалась виборча система, що буде використовуватися на наступних виборах. Іншими, вже другорядними, але теж важливими чинниками, які визначають різновид виборчої системи, є: забезпечення представництва національних меншин в органах влади; рівноправне представництво обох статей у представницькому органі влади; забезпечення зв'язку між виборцями та обраними депутатами; зміцнення кадрових ресурсів партій; електоральна підготовка до парламентських чи президентських виборів через політичне заганжування певної частини електорату. Саме вище названі, але визначені з них пріоритетні цілі й визначають характерні особливості систем формування представницьких органів місцевого самоврядування кожної з країн. Враховуючи високий рівень розвитку громадянського суспільства у країнах, що досліджуються, варто зазначити, що у цей процес, в залежності від обставин, вносять свої корективи його інститути – в т.ч. ЗМІ, громадські організації, самі органи місцевого

самоврядування, що активно проводять політику лобізму своїх прав та належного забезпечення повноважень державою. Тому не випадково у «велику» національну політику у країнах, що досліджуються, частіше проходять «через сито» місцевої демократії [2].

Попри різноманітність виборчих систем, за якими формуються представницькі органи на базовому, субрегіональному та регіональному рівнях в країнах Європи, можемо виокремити певні їхні спільні риси [9] :

1. У більшості країн Європи передбачена можливість висунення не лише партійних кандидатів, але і позапартійних представників, в т. ч. від громадських організацій. Участь незалежних кандидатів забезпечується через самовисування списками, висунання через виборчі комітети, громадські організації, об'єднання виборців та інші тимчасові утворення, створені під місцеві вибори. Подібна тенденція стає характерною і для постсоціалістичних країн, а не лише для країн Західної Європи, що мають усталені демократичні традиції. Хоча самовисування все ж переважає на базовому рівні місцевої демократії.

2. Для країн Західної Європи не є характерною і поширеною практикою явище блокування політичних партій на місцевих виборах. Партії, як правило, самостійно беруть участь у місцевих виборах.

3. У більшості країн цього регіону застосовується пропорційна або змішана виборча система з пропорційною складовою. Навіть у Великобританії, де вибори проводились за мажоритарною системою відносної більшості, сьогодні точаться гострі дискусії про перегляд виборчої системи у бік змішаної виборчої системи (ЗВС), де частина депутатів обиралась би на основі пропорційного представництва політичних партій.

4. Варто виокремити ще одну загальноєвропейську тенденцію – забезпечення представництва національних меншин та гендерної рівності у органах місцевого самоврядування. На місцевих виборах у Франції партії, які не забезпечують квоту представництва жінок у виборчих партійних списках з розрахунку 51% жінок до 49% чоловіків, отримують менший обсяг державного фінансування. На виборах в окремих землях Німеччини для партій меншин не застосовують виборчі бар'єри.

5. У більшості європейських держав пропорційні виборчі системи на місцевих виборах є персоналізованими – тобто виборці голосують за «відкриті» або «напіввідкриті» виборчі списки. Закриті списки є лише в кількох країнах – але в них розподіляється 120-150 мандатів. При голосуванні за напівзакриті списки виборець може надавати преференцію кандидату у списку партії.

6. Більшість країн Європи свої виборчі системи на місцевих виборах прив'язують до кількості виборців, а не до виду органу місцевого

самоврядування, як в Україні – обласна, районна, міська чи сільська ради. В Україні має місце певний казус – коли орган різного рівня місцевого самоврядування, але з однаковою кількістю виборців – обирається за різними виборчими системами [1].

Політичні партії постійно прагнуть до розширення власного впливу на діяльність представницьких органів влади – що, у свою чергу, дозволяє впливати на прийняття рішень на загальнодержавному та місцевому рівнях. Такий їхній вплив дозволяє забезпечити систему пропорційного представництва – пропорційна виборча система (ПВС), причому в силу «технологічної» складності окремих різновидів такої системи, представники впливових політичних сил виступають за збереження одного із найпростіших її варіантів – з голосуванням за закриті списки політичних партій і блоків в єдиному багатомандатному виборчому окрузі з розподілом мандатів на основі квоти Т. Хера та методу найбільших залишків. Система «закритих партійних списків» надає можливість політичним лідерам, маніпулюючи партійним активом, формувати партійні списки – а в результаті й депутатські фракції за винятково своїм баченням й іноді з меркантильних переконань та інтересів (*за принципом особистої відданості лідеру партії чи величини фінансового внеску тощо*) [9].

Очевидно, що ця система, хоча і є звичною та зрозумілою для пересічних виборців, але навряд чи у повній мірі відповідає їхнім інтересам хоча б у силу того, що обмежує право на самовисування на виборах до рад, майже всіх рівнів окрім базового, де зберігається мажоритарна виборча система (МВС) абсолютної чи відносної більшості. Тому поняття «оптимальної виборчої системи» є для науковців, практиків, політиків та експертів ще досить неоднозначним і дискусійним [2; 12; 13; 14]. У формуванні систем місцевих виборів у країнах Західної Європи доволі вагомим фактором відіграв історичний фактор або національна історична традиція місцевих виборів. Це потужний вплив генезису демократичної традиції країни.

З таблиці 1 маємо змогу більш детально ознайомитись з особливостями виборчих систем у європейських країнах усталеної демократії (*таблиця 1*).

Виборчі системи для місцевих виборів країн Західної Європи*

Органи самоврядування та їх склад	Виборча система країн Європи для місцевих виборів	Суб'єкти висування кандидатів
Великобританія		
<p>Базовий рівень: ради графств, округів, міст.</p> <p>Проміжний рівень: ради графств, де створено окружні ради</p> <p>Регіональний рівень: муніципалітет Великого Лондона (25 членів), Національні збори Уельсу (60 членів), Півн. Ірландії (108 членів), Парламент Шотландії (129 членів)</p>	<p>На базовому та проміжному рівнях – МВС відносної більшості з голосуванням за кандидатів в одномандатних та багато-мандатних округах.</p> <p>На виборах до Зборів північної Ірландії – система єдиного голосу, що передається.</p> <p>На виборах до муніципалітету Великого Лондона, Національних зборів Уельсу, Парламенту Шотландії – ЗВС - виборець має два голоси – по одному для голосування в одномандатному за кандидата та у багато-мандатному окрузі за виборчий список</p>	<p>Партії і незалежні кандидати</p>
Франція		
<p>Базовий рівень: муніципальні ради - 9-69 членів, Ліон – 73, Марсель – 101, Париж – 163</p> <p>Проміжний рівень: генеральні ради департаментів та 4 заморські департаменти</p> <p>Регіональний рівень: регіональні ради та територіальні ради в 4 заморських територіях</p>	<p>До муніципальних рад в комунах (до 3500 виборців) – МВС абсолютної більшості з панашажем, голосування в єдиному багато-мандатному окрузі у два тури.</p> <p>До муніципальних рад в комунах (понад 3500 виборців), рад регіонів та заморських територій – ЗВС з голосуванням у два тури в одному або декількох виборчих округах за виборчі списки.</p> <p>До рад департаментів – МВС абсолютної більшості з голосуванням у одномандатних округах.</p>	<p>Партії і незалежні кандидати. (лише на виборах до муніципальних рад з кількістю виборців до 2500 та на виборах до рад департаментів (у одномандатних округах))</p>

Швеція		
<p>Базовий рівень: муніципальні ради – 31-101 членів</p> <p>Регіональний рівень: ради графств</p>	<p>На всіх місцевих виборах – ПВС з голосуванням у єдиному багатомандатному (невеликі комуни) та в багатомандатних округах з голосуванням за напівзакриті списки з 3% виборчим бар'єром на виборах до рад графств.</p>	<p>Партії і незалежні кандидати</p>
Італія		
<p>Базовий рівень: муніципальні ради – 12-80 членів</p> <p>Проміжний рівень: ради провінцій</p> <p>Регіональний рівень: регіональні ради</p>	<p><i>На виборах</i> до муніципальних рад (до 15000 тис. виборців) – ЗВС «прив'язана» до виборів мера, з голосуванням в єдиному багатомандатному виборчому окрузі за кандидатів у списках та одномандатному окрузі (на виборах мера).</p> <p><i>На виборах</i> до регіональних рад – ЗВС, «прив'язана до виборів» Президента регіону з голосуванням (за пропорційною складовою системи) в багатомандатних округах за списки кандидатів.</p> <p><i>На виборах</i> до муніципальних рад (понад 15000 тис. виборців) – ЗВС, «прив'язана» до виборів мера в єдиному багатомандатному окрузі, межі якого збігаються з межами муніципалітету.</p> <p><i>На виборах</i> до провінційних рад - ЗВС, «прив'язана» до виборів Президента провінції в єдиному одно- та багатомандатному окрузі, межі якого збігаються з межами провінції.</p> <p>На всіх виборах - виборчий бар'єр 3%.</p>	<p>Партії і виборчі об'єднання</p>

<i>Іспанія</i>		
<p>Базовий рівень: муні-ципальні ради – 5-25 членів (зі зростанням на 1 на кожні 100 тис. виборців)</p> <p>Проміжний рівень: ради провінцій (у Країні Басків – 51 член ради, на Канарських о-вах – 11- 21 (зі зростанням на 1 на кожні 100 000 виборців).</p> <p>Регіональний рівень: Законодавчі збори 17 областей та 2 автоном-них міст – 25-135 ленів</p>	<p>На виборах до рад муніципалітетів з кількістю виборців 100 – 250 застосовується МВС відносної більшості з голосуванням за відкриті списки в єдиному багатомандатному окрузі, межі якого збігаються з межами муніципалітету. Розподіл мандатів між кандидатами здійснюється на основі наданих їм виборцями преференцій.</p> <p>На виборах до рад мініципалітетів з кіль-кістю виборців понад 250, до рад провінцій та регіональних рад – ПВС з голосуванням за закриті списки партій в єдиному бага-томандатному окрузі, межі якого збігаються з мехами муніципалітету, провінції, автономної області. Виборчий бар'єр 3 та 5 %.</p>	Незалежні кандидати, партії
<i>Бельгія</i>		
<p>Базовий рівень: муніципальні ради</p> <p>Регіональний рівень: ради провінцій -7 - 55 членів.</p>	<p>На всіх місцевих виборах застосовується ПВС з голосуванням за виборчі списки в од-ному (вибори до муніципальних рад, окружної ради Брюселя) або декількох (ради провінцій, Парламент Фландрії, Регіональна Рада Вал-лонії) багатомандатних округах. виборець мо-же голосувати за окремого кандидата у списку.</p>	Партії, політичні групи, незалежні кандидати
<i>Ірландія</i>		
<p>Базовий рівень: містечкові ради, ради міських округів</p> <p>Проміжний рівень: Ради графств та ради міських округів</p>	<p>На всіх виборах, що проводяться в країні застосовується система єдиного голосу, що передається.</p>	Партії і незалежні кандидати

Федеративна республіка Німеччина		
<p>Базовий рівень: Муниципальні ради міст та громад.</p> <p>Проміжний рівень: окружні збори.</p> <p>Регіональний рівень: ландтаги – 51- 231 членів</p>	<p><i>На всіх місцевих і регіональних виборах в землі Саар – ПВС з голосуванням за закриті списки партій у декількох багатомандатних округах. Виборчий бар'єр 5%.</i></p> <p><i>На виборах до муніципальних рад та окружних зборів – ПВС або ЗВС з голосуванням за закриті виборчі списки в одному (Бава-рія (муніципальні ради та окружні збори), Гес-сен (лише муніципальні ради) або декількох багатомандатних округах. Виборчий бар'єр 3%, 3,03%, 5 %.</i></p> <p><i>На виборах до ландтагів Бремена та Гамбургу – ПВС з голосуванням за ЗВС в декількох багатомандатних округах. У Бремени – 2 округи. Виборчий бар'єр – 5%.</i></p> <p><i>На муніципальних та окружних виборах у Півн. Рейні-Вестфалії, Шлезвігу-Гольштейні, виборах до ландтагів у землях Баварія, Баден-Вюртенберг, Берлін, Бранденбург, Гессен, Нижня Саксонія, Мекленбург, Зах. Померанія, Півн. Рейні-Вестфалія, Рейнланд-Пфальц, Верхня Саксонія (Саксонія-Анхальт) «зв'язана» ЗВС з голосуванням в одномандатному та багатомандатному окрузі за ПВС з бар'єром 5%.</i></p>	Партії

<i>Португалія</i>		
<p>Базовий рівень: комунальні зібрання – 7 – 19 членів.</p> <p>Проміжний рівень: муниципальні зібрання 4-16 членів.</p> <p>Регіональний рівень: законодавчі збори Мадейри (61 член) та Азорських о-вів (52 члени)</p>	<p>На виборах до комунальних та муніципальних зібрань застосовується ПВС з голосуванням за закриті списки партій у єдиному багатомандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами комуни та муніципалітету.</p>	Партії
<i>Люксембург</i>		
<p>Муниципальні ради: 7-27 членів</p>	<p>У мініципалітетах з кількістю виборців до 3000 - система з перерозподілом місць у два етапи: кожен виборець має стільки голосів, скільки мандатів розподіляється у межах округу і може голосувати за різних кандидатів від різних списків. У мініципалітетах з кількістю виборців понад 3000 – ПВС з голосуванням за відкриті списки.</p>	Партії і незалежні кандидати
<i>Греція</i>		
<p>Базовий рівень: ради коммун -7-11 членів; ради муниципалітетів: 11-41 членів.</p> <p>Проміжний рівень: ради префектур: 21-37 членів.</p>	<p>На виборах у комунах з кількістю виборців до 5000 застосовується МВС відносної більшості з елементами пропорційності – кандидати, список яких отримав відносну більшість голосів виборців, отримують 75% місць у раді.</p> <p>На виборах у комунах з кількістю виборців понад 5000 та префектурах застосовується МВС абсолютної більшості з елементами пропорційності. Кандидати, список яких отримав 50%+1 голос виборців, отримують 75% місць в раді.</p>	Партії і незалежні кандидати

Фінляндія		
Базовий рівень: ради коммун: 17-85. Регіональний рівень: ради регіонів, законодавчі збори Автономної провінції Аланд (30 членів)	На всіх виборах у країні застосовується ПВС з голосуванням за одного кандидата у списку партії (групи) в єдиному багатомандат-ному виборчому окрузі. Кожен виборець має один голос і може підтримати лише одного кандидата у списку – що вважається і голосом за партію.	Партії і групи

*за матеріалами Лабораторії законодавчих ініціатив й інших джерел [1, 6, 7, 9, 14, 18, 19].

У світі існують сотні різновидів виборчих систем. Проте для спрощення розуміння їх поділяють на три загальні сім'ї, серед яких виокремлюють дев'ять найбільш поширених підсімей.

I. Мажоритарні системи (використовують 114 незалежних держав та напівавтономних територій з поміж 211 або 55 % від загальної кількості) :

1) голосування за принципом відносної більшості (англ. *First Past the Post*, FPTP) – застосовують 32 % від загальної кількості (68 з 211 країн), зокрема, США, Індія;

2) представницьке голосування (англ. *Block Vote*, BV) – 6 % від загальної кількості (13 країн);

3) альтернативне голосування (англ. *Alternative Vote*, AV) – 2 країни (Австралія, Науру);

4) система голосування у два тури (англ. *Two-Round System*, TRS) – 15 % від загальної кількості.

II. Напівпропорційні системи (22 країни – 10% від загальної кількості):

5) паралельні системи (англ. *Parallel System*, PS) – 9 % від загальної кількості

6) голосування без права передачі голосу іншому кандидату (англ. *Single Non-Transferable Vote*, SNTV) – 2 країни (Йорданія, Вануату)

III. Пропорційні системи (75 країн або 35 % від загальної кількості):

7) голосування за партійними списками (англ. *List PR*) – 32 % від загальної кількості, зокрема, Індонезія, більшість країн Західної Європи, Латинської Америки і третини Африки

8) голосування за змішаною системою (англ. *Mixed Member Proportional*, MMP) – 3 % від загальної кількості (7 країн)

9) голосування з правом передачі голосу іншому кандидату (англ. *Single Transferable Vote, STV*) – 2 країни (Ірландія, Мальта) [14, с. 9].

Загалом виборча система являє собою сукупність правил і законів, що забезпечують певний тип організації влади, участь суспільства у формуванні державних, представницьких, законодавчих, судових і виконавчих органів, вираження волі тієї частини населення, яка за законодавством вважається достатньою для визначення результатів виборів легітимними. Існує три розуміння цього поняття: вузьке, нормативно-правове та широке. Вони не заперечують одне одного, а розглядають поняття з різних боків. Розглянемо їх.

Вузьке. Виборча система – спосіб переведення голосів виборців в мандати депутатів та владні посади (2 способи: мажоритарний та пропорційний).

Нормативно-правове. Виборча система – порядок формування виборних органів держави, спосіб, у який розподіляються депутатські мандати.

Широке. Виборча система – сукупність суспільних взаємовідносин, взаємодій, процесів, інститутів, цінностей, норм, які обумовлюють формування виборних органів держави [16].

Окрім політичної структуризації суспільства, посилення зв'язку партій з виборцями та інших цілей, виборчі системи мають забезпечувати ефективне функціонування системи публічної влади, у нашому випадку – системи місцевого самоврядування. У зарубіжних країнах Західної Європи це завдання досягається по-різному. По-перше – через обрання мера депутатською більшістю від складу ради. По-друге – через проведення виборів мера за МВС абсолютної більшості. Ймовірність конфліктів між мером та радою в цій системі є достатньо високою, однак і мер, і рада принаймні підтримуються більшістю виборців, що спонукує їх до пошуку компромісів. По-третє – шляхом «прив'язки» результатів виборів представницького органу до результатів виборів мера (Італія тощо) [1].

Наведений вище аналіз досвіду обрання голови територіальної громади є важливим для української виборчої системи, яка передбачає обрання голови громади в основному за МВС відносної більшості і лише у тим містах, де чисельність більша за 90 тис. законодавець обрав МВС абсолютної більшості [8]. Чому 90 тис. виборців? Тому, що найменший за чисельністю обласний центр України – м. Ужгород налічує приблизно таку кількість виборців при населенні у майже 115 тис. мешканців. Хоча в законі «Про місцеві вибори» могла бути внесена норма – всі голови територіальних громад-міст обласних центрів та м. Києва – столиці України обираються за МВС абсолютної більшості. Загалом, на відміну від європейського досвіду, в українських умовах функціонування місцевого самоврядування є колізії, коли новообрані голови громад представляють інтереси менше 20% виборців, що з'явилися на виборці

дільниці. Такий стан речей ставить під сумнів їх легітимність [3]. Тому українським політикам необхідно врахувати європейський досвід обрання керівників територіальних громад з метою: посилення легітимності голови громади та уникнення протиріч між обраними головами громад та місцевими радами (табл. 2), що є достатньо повчальним у сфері перспективи конфліктності ради.

Таблиця 2.

Виборчі системи для виборів мерів у країнах Західної Європи.

<i>Країна</i>	<i>Прямі / непрямі вибори</i>	<i>Система виборів</i>
Бельгія	Непрямі (мерів призначає монарх за рекомендацією ради)	Рада обирається за ПВС з відкритими списками
Велико-британія	Непрямі (мер обирається із числа радників)	Рада обирається за МВС відносною більшістю
Греція	Прямі	МВС та ПВС (3\5 ради – мажоритарно, 2\5 – пропорційно)
Ірландія	Непрямі (рада призначає мера з депутатів)	Рада обирається за МВС абсолютної більшістю
Італія	Прямі	МВС абсолютної та відносною більшістю (в залежності від кількості жителів громади)
Іспанія	Непрямі (рада призначає мера з депутатів)	Рада обирається за МВС абсолютної більшістю
Люксембург	Непрямі (мер – голова виконавчого і законодавчого органів, призначається урядом).	Рада обирається за МВС або ПВС (в залежності від розміру комуни)
Португалія	Непрямі (мером стає - кандидат, що очолював список партії, яка виграла на виборах)	Рада обирається за ПВС
Фінляндія	Непрямі (мер – муніципальний менеджер - обирає рада комуни)	Рада обирається за ПВС з відкритими списками

Франція	Непрямі (мер обирається радою з поміж депутатів-радників)	Рада обирається за МВС абсолютної більшості
ФРН	Прямі	МВС абсолютної більшості
Швеція	Непрямі (мера обирає рада муніципалітету)	Рада обирається за ПВС за від-критими списками (мер обирається від партії-переможця місцевих виборів)

**для таблиці використані джерела [1, 6, 7, 9, 18, 19]*

Зарубіжний досвід використання виборчих систем для обрання голів територіальних громад (мерів) у країнах Європи є дуже неоднорідним і має національні риси – основна увага законодавців звернута на забезпечення умов безконфліктної й ефективної роботи, обраної мешканцями, територіальної громади (коммун, муніципалітетів, общин) та голови територіальної громади.

Звертаючись до актуальної нині тематики добровільного об'єднання територіальних громад, варто зазначити, що європейські реформи щодо укрупнення муніципальних утворень привели до того, що в більшості західних країн до складу одного муніципального округу входить кілька невеликих поселень. У цьому випадку виникає проблема з представленням інтересів жителів окремих сіл і селищ; крім того, багато питань доцільніше вирішувати саме на рівні окремих сіл і селищ. По-друге, за останні 30 років посилилася тенденція до демократизації і децентралізації місцевого управління. Справа в тому, що класичні місцеві органи влади давно вже не є органами самоврядування населення в буквальному сенсі: часто міська чи окружна адміністрація нітрохи не ближче до населення, ніж державна. Звідси виникає необхідність розвивати реальне самоврядування на рівні окремих селищ, міських кварталів і т.д. Тому в багатьох країнах вже формуються органи **громадського самоврядування**, без власних повноважень і бюджетів всередині муніципальних утворень (наприклад, парафії у Великобританії, сільради в німецьких землях, ОСББ в Україні тощо). Тому варто досконало опрацювати методологію представництва окремих поселень в об'єднаних територіальних громадах України й удосконалити чинне виборче законодавство в частині реального представництва через інститут старост або іншим чином. Можливий варіант обрання голови об'єднаної територіальної громади місцевою радою та

радою старост – на основі європейського досвіду. Адже, виходячи з аналізу особливостей місцевих виборів мерів європейських країн, варто зауважити, що все ж великого поширення набула практика обрання голови громади місцевою радою з числа депутатів і за МВС абсолютної більшості, але з різними виборчими механізмами формування дієздатної ради – де не було б протистояння по лінії: мер – рада.

Як висновок. Зазначаємо, що і в Європейських країнах питання вибору виборчої системи для формування представницьких органів влади є досить актуальним для політичних еліт – і вибір лежить у двох площинах: політичної доцільності чи формування ефективніших механізмів функціонування органів місцевого самоврядування. Актуальними залишаються тотожні українським проблеми – зв'язок місцевих депутатів з виборцями та максимально детальне врахування електоральних думок та пропозицій, участь у виборах осіб без громадянства. Суспільно важливим для країн Західної Європи залишається і формування механізмів гарантування політичних прав під час місцевих виборів всім громадянам країни через можливість участі у виборах виключаючи лише партійне посередництво. Удосконалюється інститут самовисунення у виборчому процесі. Зокрема, можливість участі у виборах незалежних (позапартійних) кандидатів прямо передбачена законодавством Австрії, Бельгії, Великобританії, Данії, Естонії, Ірландії, Литви, Норвегії, Польщі, Словаччини, Швеції та ряду інших країн [9]. На всі ці особливості, враховуючи рекомендації Венеціанської комісії, варто звернути увагу українським правникам, урядовцям та парламентарям.

Література.

1. Виборчі системи для місцевих виборів: європейський досвід та українське законодавство / Лабораторія законодавчих ініціатив // Режим доступу http://parlament.org.ua/index.php?action=magazine&id=9&ar_id=1374&iar_id=721&as=2.

2. Батанов О. В. Місцеві вибори та муніципальні виборчі системи в зарубіжних країнах: досвід для України / О. В. Батанов // У правління сучасним містом : наук. практ. журн. – Київ : ВПЦ АМУ, 2001. – № 7 – 9. – С. 89 – 95.

3. Ворона П. В. Партії, вибори, місцеве самоврядування [Текст]: електоральний зріз уподобань виборців Полтавщини / П. В. Ворона. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2007. – 144 с. – (Серія «Досвід державотворення»).

4. Галіахметов І. А. Інституціоналізація муніципального (місцевого) виборчого процесу: теоретико-правовий аспект / І. А. Галіахметов // Вісник ЦВК – Київ, 2015. – №1. – С. 56 – 61.

5. Галус О. О. *Форми безпосереднього народовладдя в Україні: дисертація канд. юрид. наук: 12.00.02 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького.* – К., 2012.
6. Грובה В.П. *Виборча система місцевих органів влади у Швеції: досвід для України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2015, № 15, т. 1, С.48- 50.
7. Дейвінг Янг. *Місьцеве самоврядування у країнах Скандинавії та Балтії. Огляд.* SKL International. – 2016 – 59 с.
8. Закон України «Про місцеві вибори». Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/595-19>.
9. *Лабораторія законодавчих ініціатив.* Режим доступу: <http://parlament.org.ua/index.php?action=about>.
10. Магера А. П. «Новий закон про місцеві вибори обмежує самоврядування»: заступник голови Центрвиборчкому розповів, за якими правилами пройдуть місцеві вибори і які ризики вони несуть Україні / Інтерв'ю вела В. Кондратова / А. Магера // *Юрид. вісн. України.* – 2015. – № 31–32. – С. 6.
11. Максакова Р. М. *Вибори до органів місцевого самоврядування: проблеми теорії і практики: дисертація канд. юрид. наук: 12.00.02 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького.* – К., 2003.
12. Марцеляк О. В. *Конституційна реформа і модернізація виборчої системи України в контексті світового досвіду / О. В. Марцеляк // Віче.* – 2015. – № 16. – С. 8 – 12.
13. Марчук Р. П. *Основи виборчого права / Р.П.Марчук // Основи вітчизняного парламентаризму : підруч. для студ. вищ. навч. закл. у 2 т. / за заг. ред. В. А. Гошовської.* – К. : НАДУ, 2011. – Т. 1. – С. 139 – 190.
14. *Посібник з розробки виборчих систем / Ендрю Рейнолдс, Бен Рейллі, К. Асмаї, С. Берч // Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам // пер. Г. Сенік, М. Селіванова, О. Ципняк.* – Київ: НОРА-ДРУК, 2003. – С. 9.
15. Селиванов А. О. *Нові моделі децентралізації компетенції територіальних органів і нові підходи до виборчої системи / А. О. Селиванов // Віче.* – 2015. – № 16. – С. 8 – 12.
16. Ставнічук М. І. *Виборча система // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.]; Національна академія наук України, Наукове товариство імені Шевченка, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України.* – К., 2003–2014.
17. Шемшученко Ю. С. *Конституція і виборчий процес в Україні / Ю. С. Шемшученко // Віче.* – 2015. – № 16. – С. 26 – 29.

18. Electoral systems and voting procedures at local level / Report by Steering Committee on Local and Regional Democracy. – Series “Local and regional authorities in Europe”. – № 68. – 57 p.

19. Sweden. The Elections Act 1997: 157. – <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/94/00/a374a0ac.pdf>.